

דף שבועי

בס"ד

פרשת קרח, תשפ"א, מספר 1422

"לא קם בישראל כמשה עוד"

נחמיה טיילור

משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף, אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאו, לא להביא ראיה על הנבואה. היה צריך להשקיע את המצריים... כפרו בו עדת קרח בלעה אותן הארץ, וכן שאר כל האותות. ובמה האמינו בו במעמד הר סיני שעיינינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר, האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים: 'משה משה לך אמור להן כך וכך'... ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת, שאין בו דופי? שנאמר: "הִנֵּה אֲנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּעַבַּת הָעֵנָן בְּעֶבְרִית וְשָׁמַעְתָּ הָעָם בְּדַבְרֵי עַמְּךָ וְגַם בְּךָ יֵאָמְרוּ לְעוֹלָם" (שמ' ג:יג).

על פי הדברים הללו יש לשאול, איך בפירוש המשניות השתמש הרמב"ם בסיפור של קורח כהוכחה לעיקרי האמונה, הרי בסופו של דבר הוא "אות" מן השמיים שיש בו דופי, כמו שכתב ב"ד החזקה".

נראה שהרמב"ם הבין שישנם שני היבטים שונים במעמדו של משה. היבט אחד הוא מצידו של בורא עולם; הקב"ה בחר במשה רבנו כדי להעביר לעולם את התורה, ובחירה זו היא נצחית. ולכן קבע הרמב"ם (יסודי התורה ח, ג): "לפיכך אם עמד הנביא ועשה אותות ומופתים גדולים וביקש להכחיש נבואתו של משה רבינו אין שומעין לו". בורא עולם מעיד, כביכול, שהוא דיבר עם משה "פנים אל פנים", והוא חוזר על דברים אלה בשיחתו עם מרים: "פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ וּמִרְאָה וְלֹא בְּחִידָת וּתְמִנַּת ה' יְבִיט" (במ' יב:ח). הקב"ה מכתוב בשמונת הפסוקים האחרונים של התורה את המילים: "וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פְּנִים אֶל פְּנִים" (דב' לד:י). זוהי עדותו של הקב"ה, ויסוד אמונה זה טמון בדברי הקב"ה: "וְגַם בְּךָ יֵאָמְרוּ לְעוֹלָם" (שמ' ג:יג). זוהי כוונת הרמב"ם ב'הלכות יסודי התורה' ובעיקר השביעי שלו.

הרמב"ם, בהל' תשובה (פרק ג הלכה ו) מחלק את האנשים ש"אין להם חלק לעולם הבא" לקבוצות שונות. ביניהן הוא מונה את "האפיקורסים" ואת "הכופרים בתורה". בהמשך הפרק הוא כותב (הלכה ח):

שלשה הן הנקראים אפיקורסין, ... והמכחיש נבואתו של משה רבינו, ... אלו הן אפיקורוסים. שלשה הן הכופרים בתורה: האומר שאין התורה מעם ה' אפילו פסוק אחד אפילו תיבה אחת. אם אמר: 'משה אמרו מפי עצמו' הרי זה כופר בתורה. ... כל אחד משלשה אלו כופר בתורה.

מדברים אלו נראה, ש'הכחשה בנבואת משה רבנו' וכפירה ב'תורה מן השמיים' אינם מושגים זהים, אלא הם שונים בתכלית. כי האחד נקרא "אפיקורס" והאחר נקרא "כופר בתורה".

גם בהקדמתו לפרק חלק, הרמב"ם מחלק את שני הנושאים הללו לשני עיקרים שונים. העיקר השביעי עוסק בנבואתו של משה רבנו, והוא מוכיח בו את עליונותה של נבואת משה רבנו מהפסוק בספר במדבר: "פֶּה אֶל פֶּה אֲדַבֵּר בּוֹ" (יב:ח), ומהפסוק בספר שמות: "וְדַבַּר ה' אֶל מֹשֶׁה פְּנִים אֶל פְּנִים" (שמ' לג:יא). העיקר השמיני עוסק בנושא "תורה מן השמיים", ושם הוא כותב: "והדבור המורה על היסוד הזה השמיני הוא אמרו 'בזאת תדעו כי ה' שלחני' וכו' כי לא מלבי". לדעתו, הטענה המרכזית של מרד קורח לא נגעה במעלתו המיוחדת של משה כנביא, אלא קורח ועדתו כפרו בחלק מהדברים שנצטווה משה מאת הקב"ה. טענתו של הרמב"ם היא שמשה רבנו הרגיש שיש במרד הזה כפירה ביסוד של תורה מן השמיים.

דברי הרמב"ם האלה סותרים, לכאורה, דברים שהוא עצמו כתב בהלכות יסודי התורה (פרק ח הלכה א):

* הרב נחמיה טיילור, ר"מ במכון הגבוה לתורה, אוניברסיטת בר-אילן.

(ש)העמיקו שחתו בעיקרי התורה לעקור היסודות כמעמיק ומקצץ שרש האילן, ויהיו באים כנגד נבואתו של משה המתנבא בשם המיוחד (פירושו לבמ' טז:ל).

זה מה שגרם למשה רבנו שלא להתפלל בעדם. בלשונו של רבנו בחיי משה אמר:

ואם בריאה חדשה ופלא מפורסם עתיד ה' יתברך לברוא נגד כל ישראל... כמו שהבטיחני בסיני... יברא ה' עתה, כי עתה הגיעה השעה, ועת לעשות לה' הפרו תורתו, שאין ראוי שתעשה הנקמה ע"י מלאך כי אם על ידי השם המיוחד... כך אילו לא אירע זה העונש בקרח ועדתו נפלה עטרת התורה והיה שם שמים מתחלל.

מדבריו מתברר שהנס הגדול של בליעת קורח ועדתו היה הוראת שעה כי "הפרו תורתו", וזהו ההסבר לדברי הרמב"ם שהנס של בליעת קורח התרחש "לפי הצורך".

לאור הדברים הללו ניתן להבין, למה הרמב"ם לא הביא את העיקר של 'תורה מן השמיים' בהלכות יסודי התורה, אלא רק הזכירו בהלכות תשובה. העיקר היסודי הוא האמונה של "בך יאמינו לעולם", כי זוהי קביעתו של הקב"ה שהוא מתקשר עם משה רבנו בצורה ניסית, כדברי הרמב"ם בהקדמה לפרק חלק: "אין יודע איכות אותה ההגעה אלא הוא עליו השלום אשר הגיעה אליו". הצורך בעיקר של "תורה מן השמיים" נוצר כתוצאה מטעויות של בני אנוש, ולא היה בתוכנית המקורית של הבורא לולא המרד של קורח. שכן, הלכות יסודי התורה עוסקות ביסודות שהרמב"ם קבע כעקרונות הבסיסים ביותר מהפרספקטיבה של בורא העולם: האמונה בו – פרקים א-ד, מה הבורא מצפה מבני ישראל, הלכות קידוש השם וכיבוד שם השם – פרקים ה-ו ואיך הקב"ה מתקשר עם בני אדם; נבואה ונביאי שקר – פרקים ז-י.

בעקבות כך, אדם שאינו מאמין בעיקר זה והוא "מכחיש נבואתו של משה" נקרא אפיקורס, וכבר האריך ה"משך חכמה" בביאור עיקר זה, בתחילת ספר שמות.

ההיבט השני הוא מציודו של משה רבנו: "משה קבל תורה מסיני" (אבות א, א); האמונה ש"תורה צוה לנו משה" (דב' לג:ד), והיא ה"מורשה" (הבלעדית ל) קהלת יעקב". כידוע, פסוק זה הוא הבסיס לתר"ג המצוות, כפי שהגמרא אומרת במסכת מכות (כג ע"ב), וזהו גם הפסוק הראשון שאב מלמד את בנו, כמבואר במסכת סוכה (מב ע"א). אמונה זו, שמה רבנו לא שינה אות אחת ממה שהכתיב לו הקב"ה, וגם לא ציווי אחד או פירוש אחד ממה שאמר לו הקב"ה, נמצאת בבסיס העיקר השמיני של הרמב"ם: "תורה מן השמים". לכן הוא הגדיר ב'משנה תורה' קבוצה נוספת של אנשים, שאינם כופרים בעובדה שהקב"ה דיבר עם משה, אלא טוענים שמה שינה דברים ממה שאמר לו הקב"ה. הפעם הראשונה שמישהו טען כך הייתה בפרשתנו, במרד של קורח. קורח לא טען שהקב"ה לא דיבר עם משה, אלא שמה לא דייק במסירת הדברים, ולכן נצרך משה לומר: "בזאת תדעון כי ה' שִׁלְחָנִי לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה כִּי לֹא מִלְּבָבִי" (במ' טז:כח).

על פי דברינו ניתן היה לומר, שלולא המרד של קורח לא היינו זקוקים לעיקר השמיני של הרמב"ם, כי אמירתו של הקב"ה "וגם בך יאמינו לעולם" הייתה מספקת. אך המרד של קורח גרם לכך שאנשים פקפקו, מפקפקים ו/או יפקפקו בעתיד באמינותו של משה רבנו כמעביר את דברי ה' בצורה מדויקת. כך קרה עם צדוק וביתוס, הנוצרים והישמעאלים וכדומה. לכן נזקק משה לומר את מה שאמר, והקב"ה קיים את דבר משה והאדמה בלעה אותם, בבחינת "צדיק גוזר והקב"ה מקיים" (מועד קטן טז ע"ב); משך חכמה במ' כ"א). האות בסיפור על קורח היה אכן "לפי הצורך", כדברי הרמב"ם, כי לא הייתה שם הכחשה בדבר השם, אלא הכחשה באמינות וביושרה של משה רבנו.

ניתן להביא סיוע לפרשנות זו של הרמב"ם מדבריו של רבנו בחיי על פרשתנו. לאחר חטא העגל כרת הקב"ה ברית עם משה ואמר לו: "הִנֵּה אֲנִי לֹכֵת בְּרִית נְגִיד כָּל עַמְּךָ אֲעֲשֶׂה נִפְלְאוֹת" (שמ' לד:י). רבנו בחיי מפרש, שהקב"ה הבטיח למשה בברית זו שאם יקום מישהו ויעמוד נגדו, "אעשה נפלאות". לאחר חטא העגל, כשעם ישראל ראו את הקב"ה מדבר עם משה רבנו ימים רבים (כמאה ועשרים יום), לא היה עולה על הדעת שמישהו יקום ויעז לפקפק באמינותו של משה. ובלשונו של רבנו בחיי:

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
f הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף